

GAȘCA DE CARTIER. DE LA STROE FULGERATU' LA COSMOS TĂNASE

Dr. Adrian MAJURU

La început, a fost o mahală calicească

Mahalăua calicească a fost un spațiu preurban aflat undeva în afara orașului, dincolo de ziduri, un spațiu aflat în afara lumii normale, ordonate, civilizate, dar care s-a structurat după reperele acestuia.

A fost un teritoriu interzis celorlalți și accesibil doar pentru cei loviți de soartă. Era spațiul unde locuiau sau se retrăgeau toți aceia respinși de societate datorită handicapului fizic, psihic, sau foști oșteni cu răni care nu puteau fi vindecate; cei loviți de boli contagioase, etc.

Dincolo de Dâmbovița, în fața Curții Domnești, se afla un spațiu în parte mlăștinos datorită ostroavelor și brațelor Dâmboviței de la acea vreme, în parte împădurit și încorsetat de două gorganuri înalte la nord și sud. Pe cel mai mare se va ridica mai târziu Mitropolia iar pe cel mai

mic, din vecinătate, va fi ridicată mai târziu mănăstirea Antim. Mijlocul acestui spațiu era tăiat de un braț al Dâmboviței, numit Dâmbovicioara, alături de care se afla și râul Gârlița care o alimenta. Peste aceste ape, din poarta de sud a Curții Domnești, se forma treptat o cale de acces care traversa Livada Domnească aflată sub Dealul Mitropoliei și continua apoi printre bordeiele calicilor. Acest drum se va numi cu timpul Podul Calicilor și va face legătura cu târgul Craiovei. El traversa codrii Lupeștilor care acopereau Dealul Spirii al Filaretului și vecinătățile. Pe aceste locuri vor fi așezați calicii.

Lumea celor respinși și oropsiți de societate care-i refuză în interiorul ei a reprezentat, chiar și pentru contemporani, un loc când tenebros și misterios, când plin de miracole și fantezii nebănuite. Acești nefericiți au încercat să reconstituie

Fig. 1.
Delincvenți de
la începutul
secolului XX.

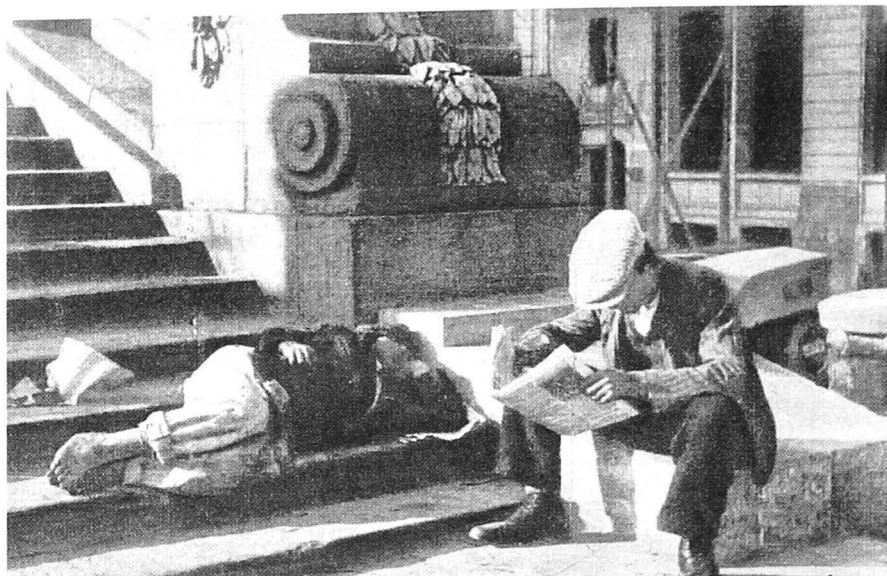

Fig. 2.
Oameni sărmani
- 1935

în spațiul lor închis și restrâns normalul care li se refuza în afara lui. Era o lume modelată după amintirile trăite cândva în exterior. Aveau un lider ales dintre ei care să-i reprezinte, aveau structuri și substructuri de organizare pe tipologii care nu se amestecau: leproșii, alienații, ciungii, etc. Existau cutume pe care le respectau și care erau valabile doar pentru lumea lor.

Prin variate procedee lumea normală, exteriorul, a continuat să comunice cu ei, adesea să-i ajute dar nu se mai aflau pe

talerul egalității pe care-l pierduseră. Erau protejați ai regilor, ai nobililor sau ai bisericilor, dar de cele mai multe ori ai orașelor în preajma cărora locuiau.

În preajma Bucureștilor, târg și mai nou reședință domnească, acești pelerini nomazi sau calici se strâng de pe diferite drumuri primejdioase și anevoioase. Un târg protejat de prezența domnească, a unui număr considerabil de boieri și oameni cu stare, era un spațiu bun de ședere îndelungată, de siguranță personală, de supraviețuire. Pentru că erau

Fig. 3.
Tatuaj - baletista
Tiuta cucerea
inimi
(stânga)

Fig. 4.
Tatuaj -
cizmar
(dreapta)

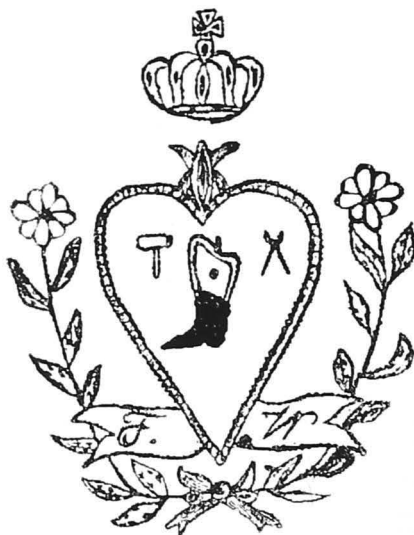

Fig. 5.
Tatuaj - un
deținut spre
șașof.
(stânga)

Fig. 6.
Tatuaj -
Vasilica
Vulpesco
(drcapta)

considerați periculoși pentru sănătatea societății, nu erau lăsați să intre în oraș nesupravegheați și de aceea au fost așezați întotdeauna în afara zidurilor, la periferie, într-un spațiu mereu expus exceselor de tot felul. Dar cine să se împiedice de niște bieți nefericiți?

Domnia valahă i-a luat sub protecția sa și i-a așezat pe domeniile domnești din afara orașului, dincolo de Dâmbovița. Mahalaua țiganilor, alături de cea a calicilor, era cea mai săracă din oraș, acolo se adunaseră în cocioabe respingătoare, de-a lungul unor poteci acoperite cu praf gros sau, dimpotrivă, înecate în noroi, toți cerșetorii orașului. Calicii erau victimele numeroaselor războaie purtate de domni, invalizii, văduvele sărace, orfanii. Aidoma ca în Occident, rândurile lor erau îngroșate și de alți estropiați ai vieții. Ei nu trebuiesc confundați cu așa-zisa țigănie mitropolitană sau domnească așezată în vecinătate.

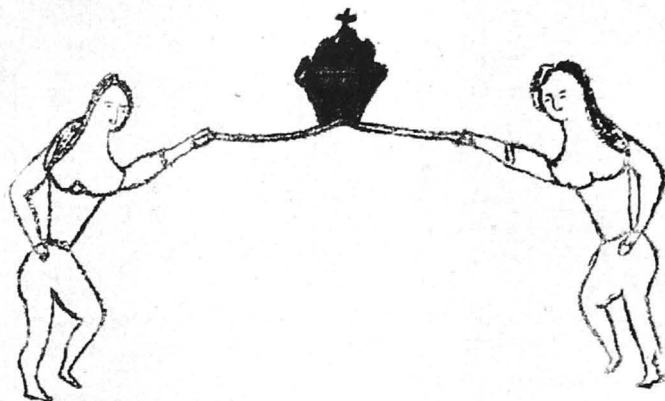
Calicii aveau un staroste ales de ei, sub numele de staroste de mișai sau staroste de calici, care primea de la domnie carte de recunoaștere și putere de a judeca neînțelegerile dintre calici. Poporul a nemurit pe acest staroste prin locuțiunea hazlie și ironică, „mai mare peste mici, staroste peste calici.” Câțiva dintre acești lideri au ajuns la noi datorită documentelor, iar numele lor certifică și

beteșugul de care sufereau: Simion Ciungul, Grigore fulgeratul (posibil nebun), Radu Orbul, Lisandru Ologul, Atinia Surdul, Nikita Gușatul, Tudor Gură-Strică, Gavrilă Gură-Puțința, Tănase Picior-de-Lemn, Grigore ce are cea nevoită.

Staroștii aveau o autoritate foarte mare și, astfel, în mahalaua calicilor se păstra ordinea. În mahalaua lor nu se puteau așeza alții. Starostele calicilor era obligat să alcătuiască și să înainteze anual visteriei catagrafiile de locuințe cu locatarii lor. El răspundea de buna comportare a calicilor îndreptății să solicite mila publică. Dacă puteau întocmi asemenea liste, cel puțin staroștii trebuiau să cunoască carte.

Un regulament al Mitropoliei stabilea normele morale ale cerșetoriei; astfel, cerșetorilor nu le era îngăduit să întindă mâna de două ori, căci asta ar însemna hoție, ci, după ce primea pomana, milogul trebuia să plece din fața bisericii ca să lase locul altuia. Nu avea voie să-și scociorească rănile, căci asta este înșelăciune, în sfârșit, cei ce se luau la ceartă în fața bisericilor erau șterși de pe lista adevăraților cerșetori, ținută la zi de staroste, pentru cutia milelor de la Mitropolie. Trăiau și din mila domnească, visteria le plătea un ban pe zi și o dată pe an le dădea îmbrăcăminte și încălțăminte.

Fig. 7.
Tatuaj - Unirea
Moldovei și
Munteniei

La București cei care creau probleme calicilor erau țiganii mitropoliei, care „cu timpul, înmulțindu-se ca spuză, călcau locurile calicilor; de aici bătăi adică judecată țigănească”. Pe teritoriul calicilor exista chiar și un obicei al pământului, care ținea seama de cel mai mic amănunt. De pildă, de soarta bunurilor calicului decedat, cocioaba, zdrențele rămase de la el. Și vai de acel membru al breslei care s-ar fi încumetat să fure de la un coleg! Era bătut cu vergile în fața întregii comunități și alungat pentru totdeauna. Ori alungarea din spațiul marginal și ultim, acela al calicilor, însemna să fii în afara tuturor legilor. Nu exista decât posibilitatea de afiliere la una din trupele de haimanale sau vagabonzi care furau la drumul mare și care de cele mai multe ori sfârșeau în streang.

După 1650, Domnia și Mitropolia, au început să scoată cât mai departe de oraș pe acești calici, împingându-i spre Dealul Spirii și Filaret. Deși Brâncoveanu îi va muta din București desființând mahalaua în 1697, mulțimea „nevolnicilor și orbeților pe ulițele Bucureștilor deveni la 1795 atât de mare, încât prin pitac domnesc, se hotărî trimiterea lor la mănăstirile din județele Ilfov, Vlașca, Dâmbovița, Ialomița, Muscel, Olt, Prahova, Argeș, Săcuieni, Buzău și Slam-Râmnic.

Jarcaleții, bătăușii mahalalelor

În preajma fostei locații a bisericii Sf. Spiridon Vechi, înconjurată cândva de o buclă a Dâmboviței, la apus de Calea

Victoriei, s-a aflat o mică mahala a bătăușilor, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Astăzi, cuvântul „jarcalete” este un regionalism care înseamnă fie vlăjgan, lungan, fie dezmatău, orbete, blendereu, haimana. Erau pierde-vară din vechime, îmbrăcați în „jarcălău”, adică într-un cojoc făcut din „piele de calitate proaspătă”. Ei „jarcuiau” cum puteau mai bine, adică își băteau victimele, cel mai adesea la comandă. Erau „jărchinoși”, adică zdrențuroși, jerpeliți și uneori erau numiți „jărpălăi”, adică oameni care nu făceau nici o treabă. Este o formă incipientă de lume interlopă. Erau renumiți pentru bătăile strașnice pe care le îndeplineau pe bani peșini și nu puțini. Tocmeala se realiza numai prin intermediari de încredere și, nu de puține ori, boierii apelau la ei. Comunitatea de bătăuși a dispărut cândva, după revolta lui Tudor, însă numele lor continuă să existe în toponomia Bucureștilor. Astăzi, în cunoscuta zonă Rahova-Ferentari, mai există străduța Jarcaleților.

Prima gașcă de tip modern: Grantul

Dar cum ordinea statului nu poate tolera dezordinea sufletelor, efortul de modernizare a Bucureștilor, care a debutat cu 1830, a făcut încercări pentru anihilarea sărăciei și a spațiilor mizere. Nu exista mahală care să nu aibă un grup de tineri rebeli, care să-și supravegheze teritoriul. Însă prima gașcă de tip modern, cu o formidabilă coeziune de grup, reunind găști mai mici, de prin toate străduțele

băltite din partea de nord-vest a Bucureștilor, s-a format în jurul echipei de fotbal Rapid, încă înainte de 1930. Asperitățile dintre găștile mai mici s-au topit în matrița unei noi identități zonale, construită în jurul echipei de fotbal Rapid. Acest lucru s-a datorat și faptului că primii jucători de fotbal ai clubului C.F.R. au fost recrutați dintre muncitorii ceferiști, care locuiau în mahalaua Grant. Iar primele tricouri alb-vișinii au fost cusute de nevestele lor casnice. Iubirea pentru această aventură a unei echipe muncitorești, din oameni simpli, care ajunge treptat să dea piept cu lumea și să obțină succese în fața acesteia din umbră, s-a transformat cu rapiditate într-o uriașă coeziune de grup. În anii interbelici, gașca rapidistă stăpânea cel puțin o treime de oraș. Depășind cu mult granițele Giuleștiului și Grantului, se întindea din Cotroceni, peste Grozăvești, până spre noile parcelări de locuințe, dinspre Filantropia.

Pentru mahalaua Grant, scriitorul Alexandru Ștefanopol a făcut o amplă descriere a vieții de mardeiaș din Grant, pentru perioada 1900-1930. Aflăm cum mahalaua Grantului „a rămas în stăpânirea mardeiașilor și nu întâlneai picior de vardist sau jandarm, fiindcă în ei se descărcau pistoalele haïmanalelor mai întâi și apoi în oamenii înstăriți”. Lipsa autorității și a siguranței personale a fost substituită de o autoritate locală întâlnită până târziu către 1914-1916. Mahalagii alegeau dintre ei un delegat care trebuia să rezolve toate problemele aflate în litigiu cu autoritățile. Rolul delegatului era să sa împace lumea, să nu ajungă toți la judecătoria de pace a sectorului.

Gașca, între ideal și infracțiune

Dacă în evul mediu, gașca celor diferiți a avut o structură ierarhică recunoscută legal, în fruntea ei aflându-se un lider acceptat de ambele tabere, de autoritatea domnească și de membrii lumii diferite, cu dispariția spațiului calicesc în 1697, suburbiile orașului încep să aibă o structură subterană paralelă cu aceea diurnă și oficială. Pentru perioada modernă, gașca de mahala avea un lider adult, cu legături în lumea cosmopolită a mahalalei cel puțin. Adolescenții, minorii în general, intrau doar accidental în gașcă, pentru mici servicii locale, care nu intrau sub incidența legii. După 50 de ani de aparentă dispariție a găștilor s-a produs o transformare interesantă. În timp ce populația românească era supusă unei supravegheri organizate, singura comunitate care, prin spiritul ei cultural și cutumiar, nu poate fi matritată unui model de sedentarizare socială și culturală a fost cea țigănească. De aceea, gașca clasică a fost înlocuită de un alt tip de gașcă, structurată pe modelul arhaic al șatrei, cu o ierarhie de invidiat, fermă, fără fluctuații, unde până și femeile și minorii își au poziția lor strategică. Diferă mult de vechea bandă de infractori, adevărate tovarășii între bărbați adulți. Nu demult, presa a evidențiat talentul unui „prinț” regional, titlu superior ierarhic baronului local, ce este căutat prin toată Europa. Cosmos Tănase este stăpân absolut peste o ierarhie similară cu aceea a autorității statului, dar cu mult mai veche, milenară am putea spune, cu un cod cultural diferit și care numai prin decodificarea și înțelegerea lui se mai poate spera la eliminarea acestui tip de coeziune colectivă. (vezi „Adevărul, nr. 45413, p. 8)